

tot slot dan eindelijk maar eens zelf mee komen, nu de uitdrukking werkelijk Jan en alleman in de pen bestorven lijkt te liggen, maarnooit iemand (behalve éénmaal Heldring in 'Dezerdagen') zich afvraagt, wie haar toch zo spraakmakend gemaakt heeft (H. Baudet, 'Nederland en de rang van Denemarken', *BMGN*, XC (1975) aflevering 3, 430-443).

H. Baudet

W. Lagerwey, *Letters written in good faith. The early years of the Dutch norbertines in Wisconsin* (Green Bay, WI: Alt Publishing Co., 1996, vii + 547 biz.).

Op 1 november 1893 vertrokken drie Nederlandse norbertijners, twee priesters en een broeder, naar de VS om aldaar in het landelijke Wisconsin een missiepost te beginnen. Directe aanleiding was een verzoek van de Amerikaanse bisschop S. C. Messmer van het bisdom Green Bay, om te helpen bij de missie onderde Belgische, veelal Frans sprekende immigranten in zijn bisdom.

Het verhaal van de norbertijner missie is bewaard gebleven in een enorme collectie brieven die gestuurd werden door priesters en broeders naar confrères en familie in Nederland. De brieven werden grotendeels in het Nederlands geschreven, maar zijn voor deze uitgave, die de honderdste geboortedag van de norbertijner missie in Amerika moet gedenken, speciaal vertaald in het Engels. Van de periode 1890 tot en met 1947 zijn bijna 400 brieven bewaard gebleven. Het meest regelmatig verliep de briefwisseling tussen de norbertijner missiepost en de abdij van Berne te Heeswijk echter gedurende de jaren 1893-1902, de periode die in dit boek wordt behandeld.

In zijn inleiding merkt Lagerwey terecht op dat vooral deze eerste brieven interessant zijn, omdat zij een impressie geven van Amerika gezien door 'Nederlandse ogen' en geschreven voor een Nederlands publiek. Met name de eerste indrukken waren onthullend. Zo schreef pater Pennings kort na zijn aankomst in Hoboken, New Jersey: 'Het is hier prachtig, kolossaal, en zo ongelooflijk druk. Niemand trekt zich iets van elkaar aan, iedereen gaat zijn eigen weg, of beter gezegd iedereen neemt de tram. Op straat is het een drukte van wagens en voertuigen, zodat zich constant twee rijen vormen, als in een processie. Je kunt de straat alleen zo nu en dan oversteken wanneer een politiemannet de processie van wagens tot een halt roept'.

De norbertijners pasten zich overigens na een moeizame start verbazend snel aan de primitieve condities van het landelijke Wisconsin aan. Het gebied was erg heuvelachtig en er waren nauwelijks wegen, waardoor de broeders een geïsoleerd bestaan leidden. Een groot probleem was dat de inwoners van het bisdom ver uit elkaar woonden en dat slechts weinigen, nooit meer dan tien personen, de kerk regelmatig bezochten. Daarbij spraken de broeders in het begin nauwelijks Engels, zodat het contact met de mensen aanvankelijk erg beperkt was.

De brieven van de norbertijners vertellen echter niet alleen het verhaal van opoffering, ontbering en teleurstelling maar ook van successen. Uiteindelijk zouden nog zesentwintig missionarissen van de abdij van Berne zich voegen bij de norbertijner parochie. De missie zou zich zelfs nog uitbreiden naar Canada, maar het hoogtepunt was ongetwijfeld de stichting van een norbertijner klooster in De Pere.

In deze publicatie zijn ruim tweehonderd brieven chronologisch weergegeven in hoofdstukken die elk een jaar bestrijken. Het eerste hoofdstuk bevat de correspondentie tussen Amerika en Nederland die aan de missie voorafging. Elk hoofdstuk heeft een korte inleiding waarin de aard van de brieven en de schrijvers worden vermeld. Bij iedere brief geeft Lagerwey vervolgens een beknopte samenvatting van de inhoud. Dit is overigens geen overbodige luxe, want niet alle brieven zijn even fraai en boeiend geschreven. Zo kreeg ondergetekende al snel de neiging

'zakelijke' brieven waarin bijvoorbeeld herhaaldelijk om personele en financiële steun werd verzocht, over te slaan.

Deze inventarisatie biedt echter wel perspectieven voor een diepgravend onderzoek. Een wat uitvoeriger inleiding van Lagerwey had dan ook niet misstaan. Nu blijven veel vragen onbeantwoord. Zo is het nog steeds onduidelijk waarom een Amerikaanse bisschop juist een betrekkelijk kleine orde in Nederland verzoekt om hulp voor de missie. Hopelijk wordt op deze vragen wel antwoord gegeven in de binnenkort te verschijnen publicatie van de brieven die werden geschreven tussen 1903 en 1947.

Edwin Maes

B. de Graaff, *'Kalm temidden van woedende golven'. Het ministerie van koloniën en zijn taakomgeving 1912-1940* (Den Haag: Sdu uitgevers, 1996, 865 blz., f85,-, ISBN 90 12 08435 0).

Herhaaldelijk heb ik op deze pagina's departementsgeschiedenissen gerecenseerd en herhaaldelijk heb ik geconstateerd dat het in deze tak van geschiedschrijving aan methode ontbrak. Dit kwam met name tot uiting in de geringe behoefte aansluiting te zoeken bij bestuurshistorische of bestuurskundige literatuur. Het ordenend principe van de bestaande geschiedenissen van ministeries volgde rechtstreeks uit de institutionele ontwikkeling van de overheidsorganisaties in kwestie. Van methodologische kruisbestuiving kon eigenlijk geen sprake zijn. Het dikke boek van De Graaff over het ministerie van koloniën dwingt mij — gelukkig genoeg — te breken met mijn *ceterum censeo*. Hij laat zijn betoog voortvloeien uit een aantal theoretische noties ontleend aan de organisatiesociologie. Niet dat hiermee voor eens en altijd de methodologie van een geschiedenis van een overheidsinstantie is vastgelegd, maar er is wel alle ruimte geschapen voor systematische vergelijkingen. Kwaadwillige recensenten zouden wellicht zeggen dat omvang en theoriegebruik elkaar noodlottig in de hand werken. Ik zou willen volhouden dat de theoretische begrippen die de auteur hanteert, de presentatie en analyse van de kolossale hoeveelheid feiten en verbanden ten goede komen.

De Graaff heeft in feite de geschiedenis van een mislukking geschreven. De actoren uit het tijdvak dat zijn studie bestrijkt, zullen zich daarvan (nog) niet bewust zijn geweest. De onafhankelijkheid van Indonesië ligt echter als een achterwaartse slagschaduw over het reilen en zeilen van het ministerie van koloniën tussen 1912 en 1940. Het centrale probleem van het boek is, kort gezegd, de relatie tussen het dekolonisatieproces (dat al rond 1910 in gang werd gezet) en de besluitvorming op het ministerie, tussen organisatie en omgeving. Daarmee zet De Graaff hoog in. Hij definieert zijn kernbegrip 'taakomgeving' als de verzameling gebeurtenissen, ontwikkelingen en handelende personen, die direct of indirect in verband staan met de organisatie (27). Daartoe behoren zelfs de onbedoelde (neven)effecten van het beleid, en de historische ontwikkelingen die later op het functioneren van het departement van invloed kunnen zijn — hetgeen volgens mij neerkomt op een soort *histoire totale* van Nederlands-Indië. De schrijver dekt zich echter meteen in door te onderstrepen dat *hij* bepaalt wat tot de taakomgeving behoort. Een scala aan veranderingen in de Indische samenleving tussen de wereldoorlogen passeert de revue: de groter wordende kloof tussen inheemse bevolking en Nederlandse bestuurders, de opkomst van het nationalisme, de intermediaire groep der Indo-europeanen, de economische crisis, om er enkele te noemen. Vervolgens behandelt de auteur als onderdelen van de taakomgeving de ideologische afstandelijkheid van zowel de koloniale elite als het gehele Nederlandse volk, en de groeiende bemoeienis van het buitenland. De in zekere zin